

Mi lesz utána?

Összhang, 2020. április

Kizökkentő figyelmeztetés, eseti döccenő? Mi lesz új, mi lesz másmilyen és mi tűnik el? Lesz-e paradigmaváltás? Állítások, dilemmák és elgondolkoztató mondások a járvány utáni világról. Fél száz tudós, elemző, állami és gazdasági vezető küldött részletes választ az Összkép felkérésére. A hozzászólások anonim szövegét [ide kattintva](#) találod meg, a következőkben rövid áttekintést adunk a beérkezett írásokból.

Olyan a járvány, mint egy fekete hattyú. Hirtelen jött, keveset tudunk mind róla, mind jövőbeli hatásáról, sorsáról. Jósolunk csak, a jóslás meg nagyrészt vágyaink és félelmeink kivetítése. Helyzetünk befolyásolja gondolkozásunkat, márpedig jólétben, a bajoktól távolabb élő emberek vagyunk, akik most teljes vagy félkaranténban élnek, dolgoznak – Magyarországon.

Az óvatosság ellenére nem bizonytalan, sőt nem is diszharmonikus az Összhang. Kirajzolódnak fő ügyek, fő dilemmák, megragadhatóak markáns üzenetek.

A következő levelet küldtük el a magyar szellemi, üzleti és állami világ néhány fontos szereplőjének 2020. április 7-én:

Arról szeretnénk írni, az Összképben, hogy milyen lesz a járvány után a világ.

Szerinted miben lesz más és miben lesz pont ugyanolyan az életünk, amikor visszazökken minden a normális kerékvágásba?

Van, akit megtépáz a leállás, van, akit nem. Van, aki ugyanonnan folytatja, ahol a járvány miatt abbahagyta. Van, akinek mást kell csinálnia, vagy ugyanazt - csak máshogyan.

A gondolkozásunk is változni fog. Más lesz fontos, mástól fogunk félni, máshogyan fogjuk szervezni az életünket.

Persze az is lehet, hogy nem változik semmi, hiszen pár hónap félelemmel teli leállás miatt képességeink, világlátásunk, kapcsolataink nem nagyon változnak.

Kérlek, ha van időd és kedved, küldj erről vázlatosan 2-3 gondolatot, érzést, hivatkozást: szerinted mi lesz másmilyen?

Ha tudod, küldd el válaszod április 14. (Kedd) estig.

A válaszokat az [Összhang rovat](#) szabályai szerint anonim módon kezeljük (Hogy miért? Egyrészt nem arra vagyunk kíváncsiak, hogy kinek mi a hivatalos álláspontja. Másrészt jobb, ha az érvek

Digitális, átrendeződő, szegényebb, óvatosabb és tagoltabb világ kevesebb mozgással és több állammal

A közös gondolkozásban résztvevők sokféle ágazó szövegei összességében a következő tizenegy fő változási irányt tartották a legfontosabbnak:

- Egészség felértékelődése
- Digitalizáció
- Gazdasági átrendeződés az együttlétet igénylő tevékenységektől a digitalizált tevékenységek felé
- Gazdasági válság
- Társadalmi különbségek növekedése
- A vállalati termelési láncok földrajzi koncentrációja és biztonságosabbá tétele
- Erősebb, aktívabb állam
- Nagyhatalmi átrendeződés – elsősorban Kína javára
- Munka és munkahely átalakulása
- Kevesebb utazás
- Személyes viszonyaink, személyiségünk változásai

Paradigmaváltás?

Sok kérdésben erősen ellentmondóak az álláspontok. Némelyik témában azért, mert máshonnan, más szempontok és értékek szerint gondolkodtak a hozzászólók, más ügyekben inkább hezitálásról beszélhetünk: erre vagy arra az oldalára esik az ötforintos, de még nem látszik, melyikre.

A pro- és kontra érvek gazdag tárházát mutatják be a hozzászólások. Ezek részletes bemutatása helyett egy kis közös gondolkozásra hívjuk az olvasókat. Mindenki elgondolkozhat, melyik ügyben merre felé fordítja a világot a járvány.

<i>A járvány alapjaiban változtatja meg életünket.</i>	<i>A járvány időleges nehézség csak, amiből pár hónap, pár év után visszatér minden a régi kerékvágásba.</i>
<i>A járvány szolidárisabbá, higgadtabbá, nyitottabb gondolkozásúvá tesz minket.</i>	<i>A járvány hatására önzőbbek, érzelmvezéreltebbek, saját meglátásainkhoz</i>

		<i>ragaszkodóbbak leszünk.</i>
<i>A közügyek és a gazdaság szervezésében a nemzeti, régiós szint sokkal meghatározóbbá válik.</i>		<i>A globalizáció pár finomhangolással, de megállíthatatlanul dübörög tovább.</i>
<i>A járvány miatt a környezetvédelem ügye háttérbe szorul.</i>		<i>Az elmúlt hónapok felértékelik a környezet megóvásának fontosságát.</i>
<i>A járvány utáni világ szervezésében a nagy szervezetek, az állami, vállalati, hatalmi központok jelentősége nő.</i>		<i>A járvány megerősíti az újtó, vállalkozói szellem, az önmegvalósítás szerepét.</i>
<i>A járvány következtében az Európai Unió belső konfliktusai kiélesednek, működőképessége gyengül.</i>		<i>A járvány az EU megerősödéséhez fog vezetni, kiszélesíti és megerősíti az európai intézményeket.</i>
<i>A járvány következtében Magyarország gazdasági, politikai súlya erősödni fog a világban.</i>		<i>A járvány következtében Magyarország befolyása, gazdasági ereje csökken.</i>

Erős gondolatok

Az Összhang résztvevőinek írásaiból több erős gondolat rajzolódik ki. Kedvcsinálónak összegyűjtöttünk, összegyűrtünk néhány a fő témák és dilemmák keretei közé nehezen illeszthető gondolatot.

- Eddig igazán új dolgot nem csináltunk, csak gyorsan alkalmazkodtunk alaphelyzethez. A válság alatt mindenki csak jobban erőlteti eddigi törekvéseit, saját kalapácsához keresi a szöveget az új helyzetben.*
- A járványhelyzet kilépés a komfortzónából. Ezáltal jobban megismerhetjük magunkat, éles helyzetben tesszük próbára emberi viszonyainkat. Ha túl vagyunk az első sokkon, felismerhetjük, hogy van jó is abban, ha újragondoljuk eddig megszokott rutinjainkat.*
- A járvány egy meghatározó kollektív élmény. Közös emlékeket, közös kérdésfeltevéseket, közös új időszámítást szül. Ez többet is hozhat annál, hogy mi leszünk a wc-papír felhalmozó nemzedék.*
- A járvány a rendszerváltás után a második olyan markáns viláगतalakító változás, ami komolyabb véráldozatok nélkül következett be – ez mindenképpen bizalomra ad okot.*

- *A járvány nem fordítópont, hanem gyorsító pont – a különben is gyenge, sebezhető szereplőket, üzleti modelleket, együttműködési mintákat és technológiákat marginalizálja, a különben is feltörő viselkedési mintákat, megoldási sémákat erősíti meg.*
- *A járvány a világhoz való különböző értékrendek, ezekre épülő megoldási sémák versenye is egyben.*
- *A válság aláássa a biztonságérzetre épülő legitimitációt, polarizál – erős társadalmi konfliktusok jöhetnek.*
- *A járvány megítélését – és így hatásait - az események utolsó szakasza és azok utólagos közösségi értelmezése fogja meghatározni. A politika vízváltója is a válság idején nyújtott teljesítmény lesz - komoly értelmezési harc várható.*
- *Fontos kérdés, hogy a járvány nagy felfordulásában a jobbak vagy a csókosabbak nyernek. Meghatározó lesz az újraindulási források felhasználásának hatékonysága.*
- *A nyertes a posztmodern digitális osztály. Ez fogja meghatározni a jövőt, a világ gondolkozását – ha képes konszolidálni a világot.*
- *Az 1990 után születettek életindulását a nagy válság, a 2000 után születetteket pedig a járvány teszi nehezzé. Több nemzedék éli meg, hogy a szocializációjából következő nagyaspirációk ellenére szüleinél rosszabb lehetőségekkel kezdi életét. Ha ezek a korosztályok nem kapnak, teremtenek maguknak perspektívát jelentő életpályákat, abból komoly lelki és társadalmi sérülések lehetnek.*
- *Átalakulóban a tanulás, a tanuláshoz való hozzáállás, eljöhét a Tanulás, a Tudás reneszánsza.*
- *Az egyéni és a közösségi motivációk kiléphetnek a fogyasztási lehetőségek a GDP dominanciájából. Felértékelődik az ellenálló-képesség, a kockázat alapú gondolkozás (hiszen nem csak járvány, más vész is jöhet). Az az egészség, az ahhoz szükséges környezet, a biztonság, nem lesz szabadon megvásárolható, ezen alapvető tényezők biztosítása új ethoszt, új együttműködési formákat kényszerít ki.*
- *Nagy kérdés milyen tudományos, szellemi, politikai újításokat szül a járvány. Az új helyzet új megoldásait a kísérletező és kockáztató vállalkozók, társadalmi kezdeményezések, motivált tudósok és szakemberek teremthetik meg.*
- *Amikor vége lesz a járványnak, lesz egy nagy kiszabadulás, újra találkozási vágy.*

Nézzünk az üveggömbbe!

A korábban említett, a legtöbbször által említett változási irányok részleteit egy nagy táblázatba foglaljuk össze. Töménynek tömény, vázlatosnak vázlatos - de így látható át legjobban az összkép. A részletek, magyarázatok, finom nüanszok a [válaszadók írásaiban](#).

Egészség felértékelődése	Többet költünk rá – szakmai presztízse nő – politika és szakpolitika-szervező ereje nő (proaktív védekezés) – egészségipar, egészségügyi innováció felértékelődik – fontosabb az egészséges életmód – járványálló életszervezés – megtanulunk helyesen kezeltet mosni – egészségügy digitalizálódása
Digitalizáció	Ledőlő gátak: még több területen átveszi az irányítást (pld vásárlás, munkaszervezés, szórakozás) – emberek gépekkel helyettesítése (AI, robotok) gyorsul - egészségügyben, öreggondozásban, oktatásban is áttörnek a digitális megoldások – megfigyelés kiteljesedése – vállalkozások kapcsolatainak online térbe helyeződése – vállalatok helyett is online platformok jöhetnek – rengeteg innováció várható
Gazdasági átrendeződés	Jövedelem, tőke az együttlétet igénylő tevékenységektől a digitalizált, robotizált tevékenységek felé – magatartásváltozás miatti keresletváltozás (kevesebb érintkezés, mozgás, luxus) - sikeres vállalkozások: tartalékok, képesség a gyors piacváltásra, hibernálódásra, képesség a jó munkaerő megtartására, az aggodalmakat eloszlató innovációra, stratégiai gondolkodásra – az erősek megveszik, kiszorítják a gyengéket – szűkülő piac, növekvő eladósodás mellett kényszer a fejlesztésre, megújulásra
Gazdasági válság	Munkanélküliség – sok csőd (gyenge cégek, államok) – privát és állami eladósodás – adósságválságok, adósoknak új függőség – infláció – recesszió – devizakorlátozások – növekvő bizonytalanság és piaci volatilitás – hitelgarancia ketyegő bombája - óvatosabb hitelezés – gazdaságpolitika jelentősége nő – sok gazdaságpolitikai kísérlet (pld. ágazatpolitika, monetáris politika) – munkahelyteremtés felértékelődik – zöld gazdaság hátrébb sorolódik – termelékenységjavító reformokhoz nem lesz pénz és politikai tőke
Társadalmi különbségek növekedése	Növekvő árak és alacsonyabb bérek miatt életszínvonal-esés – megró munkanélküliség – a szürke gazdaságban nincs tartalék – tartalékok, öngondoskodás jelentősége nő – elszegényedők értékeinek felvásárlása – erősödő konfliktusok, szociális mozgalmak – a feltörekvő (pld. digitális, egészségügyi területeken) jövedelemnövekedés – vagyon és hatalomkoncentráció

A vállalati termelési láncok átalakulása	Szállítói, vevői kapcsolatok közelebb hozása – költség mellett kockázati szempontok, sérülékenységgállóság felértékelődése – lineáris értékláncok helyett több csatornás komplex ökoszisztémák – patriótább gazdaságpolitikák miatt több tartalék, kisebb piacok, drágább termelés – erősebb vállalati tartalékolás – csökkenő profitabilitás – mások szerint a piaci kényszerek megtartják a hosszú láncokat és a költségfókusz, a kockázat az államra terhelődik át – országcsoportonként, ágazatonként különböző válaszok
Nagyhatalmi átrendeződés	Országok közötti különbségek nőnek – Kína erősödés; USA leértékelődés és befeszülés; Európa esetleg a kultúrájára építve feltámadhat - 45, 89 óta lezárt kérdések válhatnak újra nyitottá – Olajállamok bajban – EU vagy meggyengül vagy alaposan átalakul – nem fegyveres konfliktusok, hanem bezárkózás – multilaterális szervezetek ereje gyengül – lesz-e a nemzetközi járványügyet kezelni tudó nemzetközi összefogás, e mögé álló nagyhatalom – szabad nyugat és rendezett kelet küzdelme – a globális nagyvállalat helyét az ugyancsak transznacionális platform gazdaság veheti át – Magyarországnak ebben az átalakulásban kell tudnia pozícionálnia magát
Munka és munkahely átalakulása	Többen, többet dolgoznak otthonról – átalakulóban ki mennyit jár be dolgozni, hol él – átalakuló irodák, munkaszervezés – munka digitalizálása, emberek gépekkel pótlása – munkaerő helyettesíthetősége felértékelődik – szigorúbb munkaegészségügy – munkaviszony helyett projektre szerződés – csapatban dolgozó közösségek felértékelődése – munka és magánélet összemosódása
Kevesebb utazás	Kevesebb repülés, több vasút – több bicikli, roller – belföldi turizmus – bezárkózás – turizmus és kapcsolódó iparágak hosszú válsága – saját lakóhely: kert, vidék felértékelődése, belvárosi terek leértékelődése
Személyes viszonyaink, személyiségünk	Intim, családi kapcsolatok felértékelődése – erősödő szolidaritás – kiderül, kire lehet számítani, kire nem – sikerül-e súlyos magatartási zavarok nélkül újra működni – párkapcsolatok kipróbálódnak – felértékelődik a belső lelki dolgokra figyelés - közelebb kerülés Istenhez – több félelem – több önmegvalósítási vágy – új ismeretek tapasztalatok magunkról, életünkről, értékeinkről
Erősebb, aktívabb állam	Állam és politika jelentősége, tekintélye felértékelődik – különböző államszervezési, járvány- és gazdaságpolitikai kísérletek versenye – leszakadók kezelésében több különféle út – erősebb populizmus és erősebb szakmaiság egyszerre – megfigyelő állam erősödése – piac és állam dichotómiájának oldódása – államműködés átalakulása: önkormányzati autonómia, közvetlen részvételi technikák, jegybanki függetlenség oldódása

Cikázva lobban sok-sok ferde kép

Mi rajzolódik ki a válaszokból, milyen tükröt tart elénk a félszáz szöveg?

Mindenképpen sokszínűt. Egy természetszerűen bizonytalan, dilemmákkal, lehetőségekkel és veszélyekkel teli, feladatokat adó jövő képét vázolják fel az írások. A szerkesztés során meghatározó élmény volt az írások szellemi és érzelmi intenzitása.

Nem arról van csak szó, hogy okos emberek okosakat írtak. Nem is csak arról, hogy a helyzet mozgósítja a szellemi energiákat. Valami más erő is érződik a válaszok gyűjteményéből. Ennek egyik eleme egy személyenként eltérő jellegű, de kézzel tapintható elégedetlenség a járvány előtti világgal – az értékek, a fogódzók a rendezőelvek hiánya. Mintha ott motoszkálna a remény, hogy a járvány új rendezőelveket, eszméket hozhat. Magyarország nem mint átkok sújtotta különös sziget, hanem egy kemény szabályok szerinti világ része jelenik meg. Nincs 90-es évek szag, a szövegekben nyomokban találni csak a tranzitológiai sémákat.

Egy új tematika, egy új közgondolkodás vonalai derengenek fel a szövegekben. Nem hiszem, hogy a járvány tette volna ezt velünk, ha csak annyiban, hogy a bezárkózás és az összetartozás érzésének intenzív élményének együttállása új megvilágításba helyezte a mi lesz velünk kérdést.

10 év múlva majd megírjuk, mi is jött ki mindebből.